

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พลวัตการออมทรัพย์เพื่อการพึ่งตนเองของครัวเรือนชาวนาในหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดนครสวรรค์” (The Saving Dynamics for Self - Reliance of Farmer's Households in Sufficiency Economy Model Village: A Case of Nakhonsawan Province) ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการศึกษาและสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อวิเคราะห์และถอดบทเรียนเพื่อการสังเกตและนำไปสู่ทฤษฎีระดับรากหญ้า (Grounded Theory) อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำความเข้าใจกับที่มา และวิถีคิด ทักษะคิด วิถีการผลิต วิถีชีวิต ปัจจัยที่ทำให้เกิดการออมทรัพย์ และรูปแบบของการออมทรัพย์ของครัวเรือนชาวนาที่ทำให้พึ่งตนเองได้ โดยการถอดบทเรียนของระบบเศรษฐกิจชุมชนชาวนาในหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีขอบเขตการศึกษาดังนี้

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตเชิงพื้นที่

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดคุณลักษณะของพื้นที่เป้าหมายว่า ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์เนื่องจาก เป็นจังหวัดที่ประกอบด้วยหมู่บ้านที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือก ให้เป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในระดับที่ 3 ซึ่งถือว่าเป็นระดับ “มั่งมี ศรีสุข” ตามเกณฑ์ชีวิตของกระทรวงมหาดไทยซึ่งระดับดังกล่าวถือว่าเป็นระดับที่ควรได้รับการยกย่องให้เป็นชุมชนที่มีวิถีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice Community) นอกจากนี้หมู่บ้านดังกล่าวประชาชนส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพชาวนา และเป็นลูกค้าของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรที่ใช้บริการด้านการออมทรัพย์และบริการสินเชื่อของธนาคาร สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยที่ต้องการศึกษาพลวัตการออมทรัพย์เพื่อการพึ่งตนเองของครัวเรือนชาวนาในหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผลจากการพิจารณาพบว่า หมู่บ้านเป้าหมายเพื่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ หมู่บ้านเวฬุวัน หมู่ที่ 8 ตำบลวังบ่อ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการประกาศเป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงแห่งแรกของจังหวัด จากการประเมินจากตัวชี้วัดตามเกณฑ์ของกระทรวงมหาดไทยเพื่อแบ่งกลุ่มครัวเรือนซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ระดับพออยู่พอกิน (ผ่านตัวชี้วัด 10 – 16 ข้อ)

กลุ่มที่ 2 ระดับอยู่ดีกินดี (ผ่านตัวชี้วัด 17- 22 ข้อ)

กลุ่มที่ 3 ระดับมั่งมีศรีสุข (ผ่านตัวชี้วัดครบทั้ง 23 ข้อ)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนชาวนาหรือสมาชิกในครัวเรือนชาวนาที่สามารถให้ข้อมูลของครัวเรือนได้ในระหว่างที่ผู้วิจัยลงศึกษาภาคสนาม และแกนนำชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน และกรรมการหมู่บ้านที่มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collections) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 การสัมภาษณ์ (Interview) หัวหน้าครัวเรือนชาวนาหรือสมาชิกในครัวเรือนชาวนาจำนวนทั้งสิ้น 91 ครัวเรือน ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลครัวเรือน ได้แก่ จำนวนที่ดินสำหรับการประกอบอาชีพชาวนา รายได้ครัวเรือนต่อปี การมีหนี้สินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตรหรืออื่นๆ การมีกิจกรรมการปฏิบัติของครัวเรือนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง 6 ด้าน คือ ด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด ด้านการเรียนรู้ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และด้านการเอื้ออารีต่อกัน จากนั้นนำข้อมูลครัวเรือนทั้งหมดจำแนกครัวเรือนออกเป็น 3 ระดับคือระดับพออยู่พอกิน ระดับอยู่ดีกินดี และระดับมั่งมีศรีสุข

กลุ่มที่ 2 สัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) ได้แก่ ผู้นำชุมชนและกรรมการหมู่บ้านจำนวน 3 - 5 คน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน เช่น ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน จำนวนประชากร การประกอบอาชีพ การนับถือศาสนา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน และแหล่งประโยชน์ในชุมชน รวมถึงให้ข้อมูลครัวเรือนชาวนาที่สามารถเป็นกรณีศึกษาในการสัมภาษณ์ระดับลึกซึ่งเป็นตัวแทนทั้ง 3 ระดับได้แก่ ระดับพออยู่พอกิน ระดับอยู่ดีกินดี และระดับมั่งมีศรีสุข

กลุ่มที่ 3 การสัมภาษณ์ระดับลึก (In-dept Interview) ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนชาวนาจาก 3 ครัวเรือนที่ได้รับการคัดเลือกตามคุณลักษณะที่กำหนด 3 ระดับ จะต้องเป็นกรณีศึกษาที่ยินดีให้ข้อมูลและสามารถให้ข้อมูลครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจต่อกรณีศึกษาที่จะเปิดเผยข้อมูลจริงและสามารถยุติการให้ข้อมูลและออกจากกรณีศึกษาได้ตลอดเวลา

หน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) คือ ครัวเรือนชาวนา (Farmer's Households) จำนวน 91 ครัวเรือน แกนนำชุมชนและกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 3 - 5 คน และหัวหน้าครัวเรือนชาวนาที่เป็นกรณีศึกษา จำนวน 3 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพดังนี้
 การสัมภาษณ์ (Interview) หัวหน้าครัวเรือนชาวนา ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์
 การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) แกนนำชุมชนและกรรมการหมู่บ้าน ด้วยการใช้
 แนวการสัมภาษณ์ (Interview Guidelines)

การสัมภาษณ์ระดับลึก (In-dept Interview) หัวหน้าครัวเรือนชาวนากรณีศึกษา 3 ระดับ
 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observations) พร้อมการจดบันทึก การบันทึก
 เทปและการถ่ายรูป (Field note Tape record and Photograph)

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์ (Interview Guideline) หัวหน้าครัวเรือนชาวนาเกี่ยวกับข้อมูลครัวเรือน จำนวนที่ดินเพื่อการประกอบอาชีพชาวนา รายได้ครัวเรือนต่อปี การมีหนี้สินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร การมีกิจกรรมการปฏิบัติของครัวเรือนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง 6 ด้าน คือด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด ด้านการเรียนรู้ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ด้านการเอื้ออารีต่อ แบบสัมภาษณ์ระดับลึก (In-dept Interview Guidelines) หัวหน้าครัวเรือน 3 ระดับ

2. แนวการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-dept Interview Guidelines) ประเด็นการสัมภาษณ์ระดับลึก ได้แก่ ที่มา วิธีคิด ทศนคติ วิธีการผลิต วิถีชีวิต ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการออมทรัพย์ และรูปแบบการออมทรัพย์เพื่อการพึ่งตนเองของครัวเรือนชาวนา

3. แนวทางการสังเกต (Observation Guidelines) เกี่ยวกับ วิธีการผลิต ของครัวเรือนชาวนาที่ทำให้พึ่งตนเองได้ และรูปแบบการออมทรัพย์เพื่อการพึ่งตนเองของครัวเรือนชาวนา

4. เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก และกล้องถ่ายรูป (Note book, Tape record and Photograph)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ครัวเรือนชาวนาด้วยสถิติพรรณนา ร้อยละ และหาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการออมทรัพย์ที่ทำให้พึ่งตนเองได้ด้วยสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Correlation)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่ม และการสัมภาษณ์ระดับลึก ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้ขั้นตอนการวิเคราะห์ของ Miles and Huberman (1994, pp.10 -12) โดยมีองค์ประกอบ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดระเบียบข้อมูลในส่วนที่เป็นเนื้อหาสำคัญ (Data reduction) เป็นการจัดทำให้ข้อมูลอยู่ในสภาพที่พร้อมจะนำไปวิเคราะห์โดยสะดวก โดยการถอดข้อมูลออกมาจากเทปบันทึกเสียง การบรรณาริกรข้อมูล การเขียนบันทึก และการสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และจากการสังเกต

2. การแสดงข้อมูล (Data display) คือ การนำข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วเข้าด้วยกันหรือการจัดกลุ่มข้อมูล (Categorization) โดยใช้ประเด็นหรือหัวข้อการวิเคราะห์ (Themes) ที่กำหนดได้ตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อบอกเรื่องราวของสิ่งที่ศึกษา

3. การหาข้อสรุป (Conclusion) การตีความ (Interpretation) และการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำตรงของผลการวิจัย (Verification) เป็นการหาข้อสรุปและการตีความหมายของผลหรือข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูล รวมถึงการตรวจสอบว่าข้อสรุปหรือความหมายที่ได้นั้น มีความถูกต้องแม่นยำ อาจอยู่ในรูปของคำอธิบายกรอบแนวความคิด หรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (Inductive Approach)

เมื่อวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลแล้วนำข้อมูลไปตรวจสอบเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยการนำข้อมูลจากหลายแหล่งมาเทียบกัน คือการเปรียบเทียบข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ โดยเปรียบเทียบข้อมูลเรื่องเดียวกันที่มาจากผู้ให้ข้อมูลหลายๆคนในกลุ่มเดียวกัน (Different Participants) (ทวีศักดิ์ นพเกษร, 2548) และทบทวนตรวจสอบด้วยการนำเสนอผลการศึกษาต่อผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นกรณีศึกษา ผู้นำชุมชน และกรรมการหมู่บ้าน ทั้งนี้เพื่อเป็นการคืนข้อมูลสู่ชุมชน จากนั้นจึงสรุปผลการศึกษาพลวัตการออมทรัพย์เพื่อการพึ่งตนเองของครัวเรือนชาวนาในหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงของ หมู่บ้านเวฬุวัน หมู่ที่ 8 ตำบลวังป้อ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ตาราง 1 สรุปวิธีวิจัย

วัตถุประสงค์	ระเบียบวิธีวิจัย	เครื่องมือ/วิธีการ	แหล่งข้อมูล
1. เพื่อถอดบทเรียนที่มาจากวิธีคิดทัศนคติ วิธีการผลิต และวิถีชีวิตของครัวเรือนชาวนาที่ทำให้พึ่งตนเองได้	การศึกษาเอกสาร (Documentary Research)	การทบทวนวรรณกรรม และวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ Method and Agreement	เอกสาร, งานวิจัย เช่น ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน - เศรษฐกิจชุมชนชาวนาของฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ (2552) - รูปแบบการออมทรัพย์ - John Menard Keynes (2006) และอื่นๆ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้มีการออมทรัพย์ของครัวเรือนชาวนาที่ทำให้พึ่งตนเองได้	การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)	Interview, Group Interview, In-dept Interview, Participatory Observation, Field notes, Tape -Record	- หัวหน้าครัวเรือนชาวนา (Farmer's Households) - กรณีศึกษา
3. เพื่อศึกษารูปแบบการออมทรัพย์ของครัวเรือนชาวนาที่ทำให้พึ่งตนเองได้	- การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)	- Descriptive Analysis - Content Analysis - Pearson Correlation - Tri-angulations	หัวหน้าครัวเรือนชาวนา (Farmer's Households) และกรณีศึกษาหัวหน้าครัวเรือนชาวนา (Case Study) 3 ระดับ

ตาราง 2 ขั้นตอนการวิจัย (Research Flowcharts)

ขั้นที่	กิจกรรม/Process	ผลลัพธ์ /Output
1.	การศึกษาความเป็นมา แนวคิดทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research)	กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework)
2.	สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ	แบบสัมภาษณ์ (Interview Guideline) แบบสัมภาษณ์ระดับลึก (In-dept Interview Guideline) แบบสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Observation)
3.	เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจาก ครัวเรือนชาวนาที่มีวิถีชีวิตผลิต ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และพึ่งตนเองได้โดย การสัมภาษณ์ระดับลึก ด้วยวิธีคัดเลือกตามคุณลักษณะ และการสังเกตที่กำหนด	ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) วิเคราะห์เนื้อหา จากกรณีศึกษาผู้ให้ ข้อมูลหลัก (Case Studies)
4.	การวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูล	พลวัตการออมทรัพย์ เพื่อการพึ่งตนเองของ ครัวเรือนชาวนา
5.	นำเสนอผลการศึกษาต่อผู้เกี่ยวข้อง และการคืนข้อมูลเพื่อการตรวจสอบ แบบสามเส้า	ผลการศึกษา การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ
6.	จัดพิมพ์รายงานและเผยแพร่	รายงานผลการศึกษาในรูป บทความในวารสารวิชาการ (Peer Review) หรือนำเสนอใน เวทีชุมชนและเวทีวิชาการ